Library and Information Science Research
https://Infosci.um.ac.ir Vol. 12, No 2, 2022
ISSN(Online): 2538-4112 ISSN(Print): 2251-6344 Research Article

The Role of the Architecture and Space of Public Libraries in Fulfilling User Satisfaction

Ali Akbar Khasseh
Associate Professor, Department of Knowledge and Information Science, Payame Noor University, Tehran, Iran
E-mail: khasseh@pnu.ac.ir
Faramarz Soheili
Associate Professor, Department of Knowledge and Information Science, Payame Noor University, Tehran, Iran
E-mail: f_soheili@pnu.ac.ir
Heidar Mokhtari
Associate Professor, Department of Knowledge and Information Science, Payame Noor University, Tehran, Iran. (Corresponding Author), E-mail: h.mokhtari@pnu.ac.ir
Leila Alaee
MSc in Knowledge and Information Science, Payame Noor University, Tehran, Iran. E-mail: l.alaee1395@gmail.com

Recived: 01/07/2020	Revised: 03/07/2022	Accepted: 30/07/2022
Citation: Khasseh, A. A., Soheili, F., Mokhtari, H., & Alaee, L. (2022). The Role of the Architecture and Space of Public Libraries in Fulfilling User Satisfaction. Library and Information Science Research, *12*(2), 213-234. doi: 10.22067/infosci.2022.24187.0		

Abstract
Introduction: User satisfaction is a main factor in the stability and acceptance as well as continuation of public library and its services in the age of many alternatives at hand for accessing needed data and information. Many factors are at work in the creation and promotion of user satisfaction in public libraries. The architecture and space of public libraries are effective in user satisfaction. They act as main motivators in attracting users and encouraging them to use the provided services as many related studies in the field show. The possible effect of the space and architecture of public libraries in Iranian context have not been investigated yet. In this survey, the role of architecture and space of public libraries in user satisfaction was studied and explained in the context of Iran.
Methodology: In this descriptive-analytical survey, out of 1500 active users in 23 Kermamshah Public Libraries, a sample of 375 users was selected in 2018 by using stratified random sampling with Cochran formula. Study instrument was a paper-and pencil questionnaire. It included 4 factors or components (consisting of inner and outside library architecture, physical space and facilities, supportive space and facilities, and removing acoustic disturbance as an obstacle to reading), 6 subcomponents and 39 questions or items in a 5-pointed Likert-type scale that its reliability and formal validity were achieved by Chronbach's alpha and confirmatory factor analysis, respectively. 346 complete questionnaires were analyzed by SPSS 23 and data underwent descriptive and inferential statistical procedures for testing study hypotheses and generalization of results. .
Findings: Out of subjects, 224 and 122 users were male and female, respectively. The descriptive indicators on the study variables had the scale higher than the moderate level (=3), with removing the acoustic disturbance as the highest scored variable and designing the supportive space and facilities as the least sored one. Data analysis and study findings indicated that there is a significant relationship between the architecture of public libraries

and their users' satisfaction ($t_{(n=346,df=345)} = 17.945$, $p<.01$) There is a significant relationship between physical factors and users' satisfaction ($z_{(n=346)} = -2.363$, $p<.05$). However, there is not a significant relationship between removing acoustic disturbance and user satisfaction ($z_{(n=346)} = -.292$, $p>.01$). The relationship between designing supportive spaces and users' satisfaction was significant, too ($t_{(n=346,df=345)}= 14.434$, $p<.01$). In overall, the results showed that public library users consider library space and its architecture (including all studied subcomponent) as main and influential factors in fulfilling their needs and achieving their satisfaction.

Conclusion: It can be said that libraries are not success without having a satisfactory space and architecture. As the building of a library, including public libraries is not an administrative and formal space, but a public service and potentially attractive one, its appropriate space and attractive architecture can be beneficial to its service promotion and development for users with many other alternatives at hand that may select one or more among them. For attracting and satisfying public library's users, it is needed that library managers and administrators take public library internal and external architecture and space into account for providing better services and more satisfaction. These two factors are effective in library socialization as heavily affect the sense of users when coming into and using library services. In addition, the obstacles to user satisfaction in designing Iranian public libraries need to be investigated in further research projects. User satisfaction remains a main element in absorbing users for the public libraries and using their widely-ranged services as possible.

Keywords: Public Libraries – Library Architecture – Library Space - User Satisfaction

پژوهش‌نامه کتابداری و اطلاع رسانی
مقاله پژوهشی   https://infosci.um.ac.ir   دسترسی آزاد

نقش معماری و فضای کتابخانه‌های عمومی در میزان رضایت کاربران

علی‌اکبر خاصه
دانشیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. khasseh@pnu.ac.ir
فرامرز سهیلی
دانشیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. f_soheili@pnu.ac.ir
حیدر مختاری
دانشیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)، h.mokhtari@pnu.ac.ir
لیلا علایی
دانش آموخته کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۴/۱۱   تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۴/۱۲   تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۵/۸

استناد: خاصه, علی اکبر, سهیلی, فرامرز, مختاری, حیدر, & علایی, لیلا. (۱۴۰۱). نقش معماری و فضای کتابخانه‌های عمومی در میزان رضایت کاربران. پژوهشنامه کتابداری و اطلاع رسانی, ۱۲(۲), ۲۱۳-۲۳۴. doi: 10.22067/infosci.2022.24187.0

چکیده

مقدمه: معماری و فضای کتابخانه‌های عمومی عواملی اثرگذار در رضایت کاربران و جذب و نگهداری آنان هستند. در این مطالعه نقش مؤلفه‌های مرتبط با معماری و فضای کتابخانه‌های عمومی در میزان رضایتمندی کاربران آنها بررسی شده است.

روش‌شناسی: در این پژوهش پیمایشی از نوع توصیفی ـ همبستگی، از میان ۱۵۰۰۰ نفر از کاربران فعال ۲۳ کتابخانه عمومی شهر کرمانشاه نمونه‌ای متشکل از ۳۷۵ نفر از کاربران به‌روش تصادفی طبقه‌ای بر پایه فرمول کوکران انتخاب شد. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه‌ای با ۳۹ گویه در مقیاس پنج طیفی لیکرت با چهار مؤلفه مربوط به معماری و فضای کتابخانه بود که پایایی آن با آلفای کرونباخ و روایی آن با تحلیل عاملی تأییدی به دست آمد. داده‌های ۳۴۶ پرسشنامه تکمیل‌شده با نرم افزار اس‌پی‌اس‌اس تجزیه‌وتحلیل شد.

یافته‌ها: یافته‌های این پژوهش نشان داد بین معماری کتابخانه‌های عمومی و رضایتمندی کاربران از آنها رابطه معناداری وجود دارد. همچنین بین عوامل فیزیکی و رضایتمندی کاربران کتابخانه‌های عمومی هم رابطه معنادار وجود دارد؛ اما بین حذف صداهای مزاحم (آکوستیک) و رضایتمندی کاربران کتابخانه‌های عمومی رابطه معنادار وجود ندارد. در نهایت بین طراحی فضاهای پشتیبانی و رضایتمندی کاربران هم رابطه معناداری وجود دارد.

نتیجه: برای جلب رضایت کاربران کتابخانه‌های عمومی، توجه به عوامل معماری و فضا بسیار لازم و اثرگذار است. این دو عامل به اجتماعی‌سازی خدمات کتابخانه و تقویت اثر فرهنگی ـ بومی آن کمک می‌کند.

واژه‌های کلیدی: کتابخانه‌های عمومی، معماری کتابخانه، فضای کتابخانه‌ای، رضایت کاربران

مقدمه

پژوهشگران معتقدند کتابخانه‌ها باید به‌دنبال ایجاد محیطی مناسب، روح‌بخش، شاد و جذاب باشند؛ محلی که در آن همان احساس شادی و نشاط در پارک‌ها و اماکن تفریحی به مراجعه‌کننده دست دهد (محمدی و مطهری‌نیا، ۱۳۹۵). پس می‌توان گفت، وجود کتاب و منابع اطلاعاتی در کتابخانه‌ها تنها عامل اصلی گرایش مراجعان به آنها نیست. عواملی از قبیل مکان، ساختمان و فضا، طراحی فضای داخلی، تجهیزات و امکانات، نوع برخورد و دانش کتابداران و ... می‌تواند در گرایش، جذب و حفظ کاربران بسیار تأثیرگذار باشد.

بررسی ارزش کتابخانه به‌عنوان یک مکان می‌تواند به شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه کتابداری کمک کند (Wugang & Jinghan, 2022)؛ به همین دلیل، توجه به معماری و فضای کتابخانه از اهمیت زیادی برخوردار است. کتابخانه‌های امروزی فضای خود را تنها محدود به مکانی برای نگهداری کتاب نمی‌کنند (Hassinger-Das, et al., 2020). معماری و طراحی فضاهای کتابخانه می‌تواند بر رفتارهای ناخودآگاه کاربران تأثیر مثبت یا منفی بگذارد (Pierce & Schilling, 2019). برنامه‌ریزی ضعیف فضای کتابخانه منجر به ایجاد فضاهای غیردوستانه و دل‌زده می‌شود (Ismail & Chi, 2018). «هر فردی پس از قدم نهادن در فضای کتابخانه نخست با معماری داخلی آن روبه‌رو می‌شود و تحت تأثیر آن قرار می‌گیرد. این مواجهه نخستین عامل مؤثر در رضایتمندی مراجعان است» (لاهوتی، قنبریان و مرادی، ۱۳۹۴: ۹۳). رضایتمندی افراد از فضا، ایمنی و امکانات ساختمان در هنگام مطالعه و یا گذراندن اوقات فراغت، جذب به کتابخانه و وفاداری افراد به آن را در پی دارد و می‌تواند در ترویج فرهنگ مطالعه، حفظ و افزایش تعداد کاربران مفید باشد.

فضای کتابخانه در جذب و دفع کاربران کتابخانه اثرگذار است. از دلایل کاهش میزان ورود کاربران به محیط کتابخانه فضای تکراری و به دور از نوآوری در آن است. در معماری کتابخانه جز فضای مطالعه باید فضاهای مناسب دیگری برای مقاصدی غیر از مطالعه و کتابخوانی عرضه شود که در چنین فضاهایی تشویق به مطالعه تلویحاً مشاهده می‌شود (Begg, 2009). فضاهای موردنیاز از جمله شامل فضای اصلی مطالعه و کتابخوانی، فضا برای خوانندگان و کاربران، فضا برای جلسات و برنامه‌های کاربردی، فضای کسب‌وکار برای کارکنان کتابخانه و دیگر کارکردهاست (Lim & Ko, 2014).

معماری و بنای کتابخانه هم اهمیت فراوان دارد. برای نمونه، معماری زیبا و طراحی مناسب که تسهیل‌کننده خدمات و پاسخی به نیاز مراجعان باشد، می‌تواند باعث جذابیت فضای کتابخانه و گرایش افراد به آن شود و موجبات رضایتمندی آنان را فراهم آورد (McCabe & Kennedy, 2003). به‌علاوه، یکی از اهداف کتابخانه به معرض نمایش قرار دادن ارزش اجتماعی آن است که چنین هدفی نیازمند ساختاری زیبا و جذاب با معماری متناسب است (Barclay, 2017). پژوهشگران معتقدند تلفیق دیدگاه کاربران در طراحی ساختمان بسیار حائز اهمیت است؛ زیرا احساس دلبستگی کاربران به یک مکان

می‌تواند نقش بسزایی در نگرش آنها نسبت به فضاها داشته باشد (Kim, 2016).

امکانات و تجهیزات کتابخانه‌های عمومی از نظر نمای داخلی و خارجی باید مطابق با اهداف و رسالت مراکز فرهنگی و هنری باشند؛ زیرا نگهداری مجموعه منابع و فعالیت بخش‌های مختلف کتابخانه‌های عمومی در گرو وجود ساختمانی است که در وهله اول از نظر حرفه‌ای پاسخگوی نیازهای مراجعان و در مرحله بعدی، جوابگوی نیازهای عملیاتی کتابخانه باشد. همچنین دگرگونی و تغییرپذیری ساختمان کتابخانه‌ها بر طبق اهداف و نیازهای متنوع آنها برای جذب مراجعه‌کنندگان ضروری است (Lim & Kim, 2009).

امروزه امکان موفقیت کتابخانه‌ها بدون وجود معماری و فضای مناسب خیلی کم است؛ زیرا بی‌توجهی به آن باعث کاهش کارایی و انعطاف‌ناپذیری کتابخانه‌هاست. حس راحتی و امنیت کتابخانه عمومی یکی از جالب‌ترین و مهم‌ترین کاربری‌های معماری است؛ زیرا احساس راحتی و امنیت در کتابخانه‌ها که وابسته به طراحی استاندارد فضاهای کتابخانه است، تأثیر مثبتی بر روند مراجعه کاربران به کتابخانه‌ها دارد. بنابراین، توجه به معماری و فضای کتابخانه‌های عمومی به رشد و تعالی جامعه کمک می‌کند و این کتابخانه‌ها را به‌عنوان جزء جدایی‌ناپذیر جوامع متمدن محل تعامل‌ها و مراودات کاربران می‌سازد (مرجانی، زبردست و باغستانی‌تجلی، ۱۳۹۵). از این‌رو، پرداختن به معماری کتابخانه‌های عمومی از حیث کیفیت کالبدی ـ فضایی آن می‌تواند در ارتقای کارکرد آنها به‌منظور حمایت از یادگیری، آموزش و روح پژوهش مؤثر باشد. این عوامل ارتقادهنده کارکرد عبارت‌اند از: معماری ساختمان، عوامل فیزیکی ساختمان، صداهای مزاحم و فضاهای پشتیبانی (خدماتی ـ رفاهی) و جز آن (لاهوتی، قنبریان و مرادی، ۱۳۹۴). همچنین پیش‌بینی دگرگونی و تغییرپذیری ساختمان کتابخانه‌ها برای جذب کاربران لازم است (حیدرتأمینی، علیپورحافظی و عبداللهی، ۱۳۹۰).

انجام پژوهش‌هایی در رابطه با معماری و فضای کتابخانه‌های عمومی از یک‌طرف کمبودها و نارسایی‌ها را مشخص کرده و از طرف دیگر، با مطالعه نقش معماری و فضای کتابخانه‌های عمومی در میزان رضایتمندی کاربران می‌توان میزان رضایت یا عدم‌رضایت آنان را تشخیص و برای افزایش میزان کارایی، بهبود وضعیت موجود و ایجاد فضایی برای دسترسی آسان کاربران به خدمات کتابخانه تلاش کرد. از این‌رو، نیاز به بررسی مؤلفه‌های دخیل در معماری و فضای کتابخانه‌های عمومی (مانند طراحی فضای درونی، بیرونی، عوامل فیزیکی و ...) در رضایتمندی مراجعان به‌منظور ارائه راهکارهای طراحی مناسب در زمینه ساخت کتابخانه‌های کارآمد و پویا ضروری است. نتایج چنین پژوهشی‌هایی می‌تواند راهگشای طراحان، معماران و برنامه‌ریزان کتابخانه‌های عمومی در طراحی و ساخت کتابخانه‌های آینده باشد تا نگاه به ساخت اصولی ساختمان کتابخانه‌ها در حکم ضرورت ملی در تفکرات برنامه‌ریزان، کارگزاران و مسئولان مربوط لحاظ شود. لذا در این پژوهش مسئله اصلی پاسخ به این سؤال است، آیا معماری و فضای کتابخانه‌های عمومی در میزان رضایتمندی کاربران نقش دارد؟ در این راستا، فرضیه‌های زیر مطرح می‌شوند:

فرضیه اول: بین عوامل فیزیکی (نور، دما، تهویه و غیره) و رضایتمندی کاربران رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه دوم: بین حذف صداهای مزاحم (آکوستیک) و رضایتمندی کاربران رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه سوم: بین طراحی فضاهای پشتیبانی (خدماتی ـ رفاهی) و رضایتمندی کاربران رابطه معناداری وجود دارد.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

معماری درهم آمیختن هنر و دانش (فناوری) در جهت خلق محیطی مناسب برای رفع نیازهای انسانی است. با تأکید بر این تعریف و عنایت به اینکه طبیعت سرچشمه احساسات، شور، شعف، رایحه، فضا و زیبایی است و با توجه به اینکه انسان نیز به‌صورت فطری طبیعت‌گرا و طبیعت‌خواه است، همواره باید دست‌ساخته‌های بشری در هماهنگی و همخوانی با طبیعت باشد. یکی از دستاوردهای بشریت کتابخانه است که با هدف خدمت‌رسانی به جامعه ایجاد می‌شود و وجود آن بر روند توسعه و بالندگی فرهنگی کشور تأثیرگذار است. کتابخانه باید به‌گونه‌ای هماهنگ با محیط اطراف خود ساخته شود که هر بیننده‌ای را در اولین نگاه مجذوب خویش سازد و استفاده از آن، علاوه بر رفع نیازهای اطلاعاتی کاربر، شوق‌برانگیز و شادی‌آفرین باشد. بنابراین، هرگاه معماری کتابخانه بر اساس اصول و ضوابط منطقی و همسو با خواسته‌های فطری و طبیعی انسان‌ها و هماهنگ با طبیعت باشد، علاوه بر اینکه محیطی زیبا و آرامش‌بخش برای کاربران فراهم می‌سازد، صرفه‌جویی در هزینه‌های کتابخانه را به‌دلیل بهره‌گیری از عوامل طبیعی موجود (انرژی باد، آب، خورشید) به‌دنبال خواهد داشت (ناصری، ۱۳۸۹).

پرداختن به ارزش‌های زیبایی‌شناختی[1] در یک بنا در ارتباط با ارزش‌های کارکردی آن، همواره مدنظر طراحان و معماران بوده است. از سویی دیگر، کیفیت مکان به‌عنوان مشخصات کالبدی جامعه به‌گونه‌ای تعریف می‌شود که برنامه‌ریزی، طراحی، توسعه و نگهداری از آن، کیفیت زندگی شهروندان و بازدیدکنندگان را تحت تأثیر قرار دهد. بنابراین، انسان به‌مثابه کاربر فضا و در ارتباط با دیگران در فضا حرکت و آن را ادراک می‌کند و زمانی که به هر نحوی استفاده نامطلوب از آن را حس نماید، به این زبان توجه می‌کند (فیضی، حسینی، مجیدی و احمدی، ۱۳۹۶).

کتابخانه به‌عنوان فضای نگهداری گنجینه‌های دانش همواره نماد و نشانۀ توجه مردم جامعه به هویت علمی و فرهنگی خویش بوده است. از این‌رو، هویت شهری و ملی بسیاری از کشورهای پیشرفته با بناهای کتابخانه‌ها به مردم دیگر شناسانده می‌شود. معماری کتابخانه برای پذیرا بودن جامعه و استقبال از حضور مردم از طیف‌های مختلف تجهیز می‌شوند. فضای جامعه‌پذیر جایی است که مردم تمایل دارند

1. aesthetic

به آنجا آمده و مدت زمان بیشتری در آنجا بمانند. بر این اساس، کتابخانه عمومی جامعه‌پذیر واجد ویژگی‌های فضایی است که زمینه حضور مردم از طیف‌های گوناگون را فراهم کرده و آنان را به گذراندن زمان بیشتر در آن فراخواند (مردمی و سلیمان‌پور، ۱۳۹۵).

برای آنکه فضای کتابخانه پذیرای جامعه باشد، ملاحظات معمارانهٔ ویژه‌ای لازم است تا مردم پاسخ نیازهای فیزیکی و روانی خود را در آن فضا بیابند و دلایل فراوانی برای آمدن و ماندن در آن داشته باشند. معیارهای مورد نظر استاندارد عمومی ایفلا[1] برای کتابخانه‌های عمومی که مرتبط با معماری ساختمان کتابخانه می‌شود، عواملی مانند مرکزیت، موقعیت مکانی کتابخانه در شهر (سایت)، گسترش‌پذیری و انعطاف‌پذیری، جذابیت و گیرایی، اختصاص فضا به گروه‌های خاص مانند کودکان و معلولان، فضای برپایی فعالیت‌های جانبی مانند آمفی‌تئاتر، تالار نشریات ادواری، گالری، تالارهای مطالعه و توجه به نور در تمام فضاهای کتابخانه و غیره است (نقل در: عازم، ۱۳۷۶).

به اعتقاد مک‌دونالد[2] (۲۰۰۶) ویژگی‌های ایده‌آل فضای کتابخانه مطلوب شامل:کاربردی بودن، تطبیق‌پذیری، دسترس‌پذیری، تنوع، تأثیرگذاری، تعالی‌بخشی، داشتن محیطی مناسب، داشتن امنیت و ایمنی، کارآمدی، تناسب با فناوری اطلاعات، و جذابیت و زیبایی است.

در رابطه با ساختمان و معماری انواع کتابخانه‌ها تحقیقات مختلفی در ایران و جهان انجام شده است که در اینجا به چند مورد مرتبط اشاره می‌شود.

در برخی بررسی‌های داخلی مطابقت ساختمان و فضای انواع کتابخانه‌ها با استانداردها مدنظر بوده است. برای مثال، حکیمی و طبسی (۱۳۸۲) پژوهشی توصیفی با عنوان «مقایسه وضعیت موجود کتابخانه‌های دانشگاهی زاهدان با استاندارد کتابخانه‌های دانشگاهی ایران» انجام دادند. یافته‌های پژوهش آن‌ها نشان داد، فضا و امکانات کتابخانه‌ها از نظر کیفی نامطلوب است و از نظر کمی فاصله زیادی با استانداردهای داخلی دارد. ابراهیمی، حبیبی و تسبیحی (۱۳۸۹) نیز پژوهشی با عنوان «مقایسه وضعیت نیروی انسانی، مجموعه، فضا و بودجه کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی تبریز با استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران» انجام دادند. نتایج پژوهش آن‌ها بیانگر آن بود که وضعیت این کتابخانه‌ها در مقایسه با استانداردها از نظر فضا وضعیت نسبتاً خوبی دارد. محمودی و میرحسینی (۱۳۸۸) «وضعیت ساختمان و تجهیزات کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی ـ هنری شهرداری تهران بر اساس استانداردهای موجود» را بررسی کردند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد، کتابخانه‌های موردپژوهش از نظر ساختمان، فضا، امکانات دیداری ـ شنیداری و وسایل و تجهیزات با استانداردهای موجود فاصله دارند. حیدرتأمینی، علی‌پورحافظی و عبداللهی (۱۳۹۰) هم پژوهشی با عنوان «وضعیت ساختمان و تجهیزات کتابخانه مرکزی تبریز در مقایسه با استانداردهای کتابخانه‌های عمومی و بررسی میزان رضایت مراجعان

1. IFLA
2. McDonald

از فضای کتابخانه» انجام دادند. یافته‌های پژوهش آن‌ها نشان داد، وضعیت ساختمان و تجهیزات این کتابخانه تا حد زیادی با استانداردهای ایفلا در مورد کتابخانه‌های عمومی مطابقت دارد.

توزیع فضایی کتابخانه هم در دو عنوان پژوهش داخلی بررسی شده است. معصومی و فرجزاده (۱۳۸۵) پیمایشی توصیفی با عنوان «تحلیل فضایی کتابخانه‌های عمومی منطقه ۱۲ تهران با استفاده از جی‌آی‌اس» انجام دادند. نتایج پژوهش آنان نشان داد، کتابخانه‌های موجود از توزیع فضایی مناسبی برخوردار نبوده و امکانات و تسهیلات موجود در این کتابخانه‌ها به‌هیچ‌وجه پاسخگوی جمعیت شعاع هزارمتری تحت پوشش نیست. همچنین دسترسی به این کتابخانه‌ها در وضعیت مناسبی قرار ندارد. محمودزاده و نوری (۱۳۹۶) نیز پژوهشی با عنوان «توزیع فضایی کتابخانه‌های عمومی شهر ارومیه با استفاده از الگوریتم‌های فازی و جی‌آی‌اس با تأکید بر عدالت اجتماعی» را انجام دادند. طبق نتایج آنان، تعداد و توزیع فضایی کتابخانه‌های عمومی موجود در شهر ارومیه جوابگوی تقاضای فعلی نیست و سطح دسترسی به این کتابخانه‌ها برای همه افراد به لحاظ پراکنش نامتناسب در گستره شهری نامناسب است.

فهیمی‌فر و فرزین‌یزدی (۱۳۹۳) نیز پژوهشی با عنوان «ارزیابی رضایت کاربران از مجموعه، ساختمان، تجهیزات، کتابداران و خدمات کتابخانه‌های عمومی یزد» انجام دادند. طبق یافته‌های پژوهش آنان، میزان رضایت کاربران از ساختمان و تجهیزات کتابخانه در حد متوسط بود. علیزاده جدیدی و قاضی‌زاده (۱۳۹۰) «میزان رضایت مراجعان کتابخانه‌های عمومی مرکزی استان مازندران از ارائه خدمات به مراجعه‌کنندگان» را مورد بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش آنان نشان داد، پاسخگویان از وضعیت نور، روشنایی و همچنین وضعیت دما و تهویه مطبوع به‌ترتیب به مقدار زیاد و خیلی زیاد رضایت دارند. رضایت از فضای مطالعه، تعداد میز و صندلی، آرامش و سکوت و همچنین بهداشت در حد متوسط بود. در پژوهشی دیگر، مرادپور و مهوش (۱۳۹۰) «میزان رضایتمندی استفاده‌کنندگان کتابخانه‌های عمومی استان خراسان شمالی از فضا و معماری کتابخانه‌ها» را مورد بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش آنان نشان داد، میزان رضایتمندی در پنج معیار از نُه معیار معرفی‌شده، کم‌تر از حد متوسط بود. معماری داخلی فضاهای اصلی کتابخانه‌ها دارای شرایط نامطلوبی بوده و دارای مشکلات زیادی بود. همچنین بین میزان رضایتمندی کلی از فضاهای کتابخانه و سایر معیارهای عمومی ارزیابی معماری کتابخانه رابطه معنی‌دار و مستقیمی مشاهده شد. در همین ارتباط، ملکی‌گنادیشی (۱۳۹۱) پژوهشی با عنوان «بررسی طراحی فضای داخلی کتابخانه‌های عمومی شهر تهران» انجام داد. یافته‌های پژوهش او نشان داد، میزان رضایت کاربران از مواردی که در طراحی کتابخانه‌ها الزامی هستند، پایین است. در مجموع، طراحی کتابخانه‌های عمومی شهر تهران وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور در جایگاه مقبولی نبود و علیرغم نقش تأثیرگذاری که کتابداران در امر طراحی کتابخانه‌ها می‌توانند داشته باشند، نقش جدی و مهمی برای آنان در نظر گرفته نشده است. محمدی و مطهری‌نیا (۱۳۹۵) «رضایت کاربران از معماری و رنگ‌آمیزی فضاهای داخلی کتابخانه‌های عمومی شهرستان یزد» را ارزیابی کردند. کاربران از بین بخش‌های مختلف

فضای ورودی، سالن امانت، سالن مطالعه و بخش مرجع، بیشترین میزان رضایت خود را از «بخش‌های مرجع» و «امانت» ابراز داشتند. فضاهای ورودی و سالن مطالعه کمترین میزان رضایت را به خود اختصاص داد. نیکدار و طباییان (۱۳۹۵) «تأثیر نور طبیعی بر رضایت کاربران در سالن مطالعه دانشگاه اصفهان و دانشگاه آزاد اسلامی اصفهان (خوراسگان)» را مورد بررسی قرار دادند. یافته‌های پژوهش آنان نشان داد، میزان نور طبیعی در سالن مطالعه کتابخانه بر انتخاب محل نشستن افراد تأثیر می‌گذارد؛ ولی وجود نور طبیعی در کتابخانه‌ها تأثیری بر مدت زمان حضور آنان در کتابخانه ندارد. همچنین نور طبیعی و دید بصری مناسب در کتابخانه بر میزان رضایتمندی مراجعان از کتابخانه تأثیرگذار است. بنی‌فاطمه و غفاری (۱۳۹۶) مطالعه‌ای تحت عنوان «بررسی تأثیر طبیعت و معماری در رضایتمندی دانشجویان کتابخانه مرکزی تبریز» انجام دادند. طبق نتایج پژوهش آنان، کتابخانه مرکزی تبریز در بسیاری از موارد، از جمله معماری داخلی و خارجی، نمای بیرونی، مساحت، تجهیزات و فضای سبز وضعیت مطلوبی دارد و میزان رضایت دانشجویان بسیار زیاد بود. لاهوتی، قنبریان و مرادی (۱۳۹۴) مطالعه‌ای با عنوان «بررسی نقش طبیعت و معماری در رضایت‌مندی مراجعان کتابخانه‌های شهر ایلام» انجام دادند. بین میزان رضایتمندی مراجعان و متغیر طبیعت، رابطه‌ای معنادار وجود داشت و این بدان معناست که بهره‌گیری از این عامل بر میزان رضایتمندی مراجعان اثرگذار است.

چند مطالعه دیگر هم در این موارد قابل ذکرند. اسفندیاری‌مقدم و صابری (۱۳۹۳) پژوهشی با عنوان «مقایسه وضعیت کتابخانه‌های عمومی استان همدان با سند چشم‌انداز نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور در افق ایران ۱۴۰۴» انجام دادند. یافته‌ها پژوهش آنان نشان می‌دهد این کتابخانه‌ها در پنج شاخص منابع، فضا، عضو، امانت و کارکنان با این سند فاصله بسیار دارند. رهامی، حیدری و اسکندری (۱۳۹۳) پژوهشی تحت عنوان «اجتماع‌پذیری و اهمیت آن در طراحی فضاهای عمومی (نمونه موردی: کتابخانه مرکزی یاسوج)» انجام دادند. طبق نتایج پژوهش آنان، اغلب فضاهای کتابخانه مرکزی یاسوج فاقد عوامل اجتماع‌پذیری معماری است. زهرایی و پناهی (۱۳۹۴) مطالعه‌ای تحت عنوان «شناسایی عوامل مؤثر بر ارتقای تعاملات اجتماعی در طراحی کتابخانه‌های عمومی: نمونه موردی محله آخوند ـ شهر قزوین» انجام دادند. نتایج پژوهش آنان نشان داد ایمنی و امنیت، انعطاف‌پذیری، دسترسی و کیفیت فضای داخلی در ارتقای تعاملات اجتماعی در کتابخانه‌های عمومی تأثیرگذار است. مردمی و سلیمان‌پور (۱۳۹۵) «معماری بنای کتابخانهٔ مرکزی و مرکز اطلاع‌رسانی شهرداری اصفهان» را موردنقد قرار دادند. نتایج این پژوهش موردی نشان داد این کتابخانه در نقطه مناسبی از شهر مکان‌یابی شده و در زمینه شکل بیرونی واجد هویت مشخصی است؛ اما در زمینه ایجاد فضایی شفاف، روشن، انعطاف‌پذیر و شاد که سبب جامعه‌پذیری و پشتیبانی از تعاملات اجتماعی در محیط کتابخانه باشد ضعیف است.

باد[1] (۱۹۸۷) در پژوهشی که در دو شعبه از دانشگاه لویزیانا انجام داد، میزان رضایت استادان و دانشجویان از کتابخانه آن دانشگاه را بررسی کرد. در هر دو دانشگاه، مراجعه‌کنندگان از محیط کتابخانه، سروصدا و شلوغی آن ناراضی بودند. در پژوهشی مشابه، سینویرانته[2] (۲۰۰۶) «رضایت کاربر به‌عنوان راهنمایی جهت بهبود مجموعه و خدمات کتابخانه» را بررسی کرد و دریافت میـزان رضـایت کاربران از فضای بیرون و تهویه، فضای مطالعه و محیط داخلی کم بود. نتایج پژوهش اسماعیل و چی[3] (۲۰۱۸) هم در این ارتباط نشان داد که رسمی بودن فضای داخلی کتابخانه از یک‌سو و مکان‌های پنهان و بلااستفاده ساختمان کتابخانه در شهر از سوی دیگر جزو عواملی هستند که منجر به کاهش رضایت یا عدم استفاده برخی از کاربران از کتابخانه‌های عمومی می‌شود.

گوپتا، کاپسالی و گرگ[4] (۲۰۱۷) مطالعه‌ای با عنوان «ارزیابی عملکرد یک مرکز اجتماعی تاب‌آور و یک ساختمان کتابخانه عمومی» انجام دادند. یافته‌های آنان نشان داد که نقشه‌های ساختمان کتابخانه ضعیف طراحی شده‌اند. ساختمان کتابخانه در انتقال و راهنمایی ضعیف است و در ادغام و حفظ فن-آوری‌های جدید (پمپ‌های حرارتی، دیگ‌های بخار زیست‌توده و حرارتی خورشیدی) مشکلاتی دارد.

پیِرس و شیلینگ[5] (۲۰۱۹) نشان دادند که انجام تغییرات جدید در چیدمان مبلمان و تجهیزات تأثیر مستقیمی بر رفتار کاربران در میزان استفاده از خدمات کتابخانه دارد. فضا و رفتارهای انسانی ذاتاً به هم مرتبط هستند و مدیران کتابخانه باید درباره معماری و فضای کتابخانه به‌صورتی برنامه‌ریزی نمایند که رفتارهای کاربران را به‌سمت استفاده بیشتر از کتابخانه ترغیب کنند.

بررسی‌های انجام شده بیشتر تطابق ساختمان و فضای کتابخانه‌ها با استانداردها و نیز میزان رضایت از معماری و فضای کتابخانه‌ها را در کنار عوامل دیگر مدنظر قرار داده‌اند و بیشتر از سیاهه وارسی و پرسشنامه برای گردآوری داده‌ها بهره برده‌اند. بررسی متون در داخل کشور حکایت از آن دارد که پژوهشگران یک عامل را با عامل فضا و معماری ترکیب کرده و به بررسی تأثیر آن بر کاربران و یا کتابداران پرداخته‌اند؛ مانند تأثیر معماری و طبیعت بر رضایتمندی، تأثیر معماری بر میزان یادگیری و آموزش و یا میزان رضایتمندی کاربران و کارکنان از فضا و معماری موجود در کتابخانه‌ها. همچنین مطالعات خارج از کشور نیز نشان می‌دهد فضا از نظر کمی و ارتباط بخش‌ها با یکدیگر بسیار مهم است. پژوهش حاضر به معماری کتابخانه از دیدگاه صرف معماری و با هدف کاربردی آن برای ساختمان کتابخانه عمومی پرداخته ست.

---

1. Bud
2. Senevirante
3. Ismail & Chi
4. Gupta, Kapsali & Gregg
5. Pierce & Schilling

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع توصیفی ـ همبستگی بوده و به‌روش پیمایشی انجام شد. جامعه آماری این پژوهش بر اساس واحد آمار اداره کل کتابخانه‌های عمومی استان کرمانشاه، ۱۵۰۰۰ نفر از کاربران فعال ۲۳ کتابخانه عمومی شهر کرمانشاه در سال ۱۳۹۷ بودند. حجم نمونه متشکل از ۳۷۵ نفر از کاربران کتابخانه‌های عمومی کرمانشاه بود که به‌روش تصادفی طبقه‌ای از طریق فرمول کوکران به دست آمد. ابتدا کتابخانه‌های شهر کرمانشاه برحسب محل آنها در نواحی چهارگانه شهر به ۴ طبقه تقسیم شدند: طبقه اول کتابخانه‌های ناحیه ۱، طبقه دوم کتابخانه‌های ناحیه ۲، طبقه سوم کتابخانه‌های ناحیه ۳ و طبقه چهارم کتابخانه‌های ناحیه ۴. پس از آن، از هر طبقه از این چهار طبقه تعدادی کاربر از کتابخانه‌ها به‌روش تصادفی ساده انتخاب شدند.

ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه بود. پرسشنامه از پیش طراحی‌شده لاهوتی، قنبریان و مرادی (۱۳۹۴) پایه اصلی قرار گرفت و سپس با بررسی و مطالعه بیشتر، پرسش‌ها ویرایش شدند. این پرسشنامه به تعداد اعضای نمونه در بین افراد جامعه توزیع و سرانجام ۳۴۶ پرسشنامه از پاسخگویان دریافت شد. ۲۹ پرسشنامه به‌دلیل عدم پاسخگویی کامل و نقص در بازگشت از بین نمونه‌ها حذف شدند.

این پرسشنامه دارای ۴ عامل، ۶ زیرمؤلفه و ۳۹ سؤال در طیف لیکرت پنج گزینه‌ای طراحی شده بود. این چهار عامل عبارت بودند از معماری داخل و خارج ساختمان کتابخانه (مانند امکانات برای معلولان و سالمندان، جذابیت نما، جذابیت محیط، مساحت فضا، محوطه‌سازی، هماهنگی با معماری بومی و ...)، فضای فیزیکی (نور، سرما و گرما، تهویه، تجهیزات ایمنی و ...)، فضاهای پشتیبانی (امکانات رفاهی، از قبیل وجود کافی‌نت، کافه، فضای سبز و ...، و خدمات پشتیبانی، مانند وجود بخش‌های مجزا برای دوره‌های آموزشی، امور پژوهشی، برگزاری همایش و ...)، و صداهای مزاحم. این پرسشنامه بیشتر برگرفته از ابزار مورد استفاده لاهوتی، قنبریان و مرادی (۱۳۹۴) با پایایی ۰/۸۸ بود. پایایی پرسشنامه پژوهش حاضر ۰/۹۶ به دست آمد.

برای بررسی روایی آن از روایی همگرا با تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد. نتایج تحلیل عاملی تأییدی برای هر چهار عامل نشان می‌دهد که بار عاملی تمامی گویه‌ها از ۰/۵ بزرگ‌تر شده است. به‌علاوه، میانگین واریانس استخراج‌شده[1] تمامی متغیرهای مکنون (سازه‌ها) از ۰/۵ بزرگ‌تر است و بنابراین پیش‌شرط‌های روایی همگرا رعایت شده و این روایی وجود دارد.

همان‌طور که در جدول (۱) ملاحظه می‌شود، میزان میانگین واریانس استخراج‌شده برای هر سازه بزرگ‌تر از توان دوم ضریب همبستگی هر سازه با سایر سازه‌هاست. بنابراین، روایی تشخّصی هم وجود دارد.

1. average variance extracted (AVE)

جدول ۱. مربع (توان دوم) ارتباط (ضریب همبستگی) هر سازه با سایر سازه‌ها

	معماری داخل ساختمان	معماری خارج ساختمان	عوامل فیزیکی	صداهای مزاحم	امکانات خدماتی	امکانات رفاهی	AVE
معماری داخل ساختمان		۰/۳۶۳	۰/۳۹۳	۰/۲۸۱	۰/۲۲۸	۰/۲۲۰	۰/۵۴۶
معماری خارج ساختمان	۰/۳۴۳		۰/۳۱۷	۰/۲۸۶	۰/۲۲۴	۰/۲۷۱	۰/۵۲۲
عوامل فیزیکی	۰/۳۹۳	۰/۴۴۳		۰/۴۱۲	۰/۲۹۸	۰/۳۴۸	۰/۵۷۰
صداهای مزاحم	۰/۲۸۱	۰/۲۸۶	۰/۴۱۲		۰/۳۷۶	۰/۴۵۹	۰/۶۱۲
خدماتی	۰/۲۲۸	۰/۲۲۴	۰/۲۹۸	۰/۳۷۶		۰/۳۶۷	۰/۵۳۱
رفاهی	۰/۲۲۰	۰/۲۷۱	۰/۳۴۸	۰/۴۵۹	۰/۳۶۷		۰/۵۵۳

تجزیه‌وتحلیل داده‌ها در دو سطح توصیفی و استنباطی با استفاده از نرم‌افزار آماری اس‌پی‌اس‌اس، نسخه ۲۳ انجام شد. تجزیه‌وتحلیل داده‌ها از آمار توصیفی (شامل جداول توزیع فراوانی مربوط به متغیرهای جمعیت‌شناختی و معیارهای میانگین و انحراف معیار) و آمار استنباطی (آزمون تی تک‌نمونه‌ای و آزمون رانز یا دورها)[1] برای آزمون فرضیه‌ها و پیداکردن روابط بین متغیرها استفاده شد.

یافته‌ها

تعداد ۲۲۴ نفر (۶۴/۷ درصد) از پاسخ‌دهندگان مرد و ۱۲۲ نفر (۳۵/۳ درصد) زن می‌باشند. همچنین، ۱۶۱ نفر (۴۶/۵ درصد) دارای سن زیر ۲۰ سال، ۱۲۱ نفر (۳۵ درصد) دارای سن بین ۲۰ تا ۳۰ سال، ۳۶ نفر (۱۰/۴ درصد) دارای سن بین ۳۰ تا ۴۰ سال، ۲۱ نفر (۶/۱ درصد) دارای سن بین ۴۰ تا ۵۰ سال و ۷ نفر (۲ درصد) دارای سن بالای ۵۰ سال هستند. در ادامه، ۱۴۶ نفر (۴۲/۲ درصد) دارای مدرک زیردیپلم، ۴۸ نفر (۱۳/۹ درصد) دارای مدرک دیپلم، ۳۰ نفر (۸/۷ درصد) دارای مدرک فوق‌دیپلم، ۸۴ نفر (۲۴/۳ درصد) دارای مدرک کارشناسی، ۳۰ نفر (۸/۷ درصد) دارای مدرک کارشناسی ارشد و ۸ نفر (۲/۳ درصد) دارای مدرک دکتری یا بالاتر می‌باشند. در نهایت، ۱۳۵ نفر (۳۹ درصد) از پاسخ‌دهندگان دانش‌آموز، ۶۰ نفر (۱۷/۳ درصد) دانشجو، ۳۶ نفر (۱۰/۴ درصد) کارمند، ۳۸ نفر (۱۱ درصد) دارای شغل آزاد، ۱۶ نفر (۴/۶ درصد) خانه‌دار و ۶۱ نفر (۱۷/۶ درصد) بیکار می‌باشند.

تعداد ۶۰ نفر (۱۷/۳ درصد) از پاسخ‌دهندگان به‌صورت روزانه، ۱۶۵ نفر (۴۷/۷ درصد) چندبار در هفته، ۱۱۲ نفر (۳۲/۴ درصد) چندبار در ماه، ۸ نفر (۲/۳ درصد) چندبار در سال و ۱ نفر (۰/۳ درصد)

1. Runs test

به‌ندرت به یکی از کتابخانه‌های شهر مراجعه می‌کنند. ۱۴ نفر (۴ درصد) از پاسخ‌دهندگان کمتر از یک ساعت، ۳۵ نفر (۱۰/۱ درصد) بین یک الی دو ساعت، ۸۹ نفر (۲۵/۷ درصد) بین دو الی سه ساعت، ۱۲۱ نفر (۳۵ درصد) بین سه الی چهار ساعت و ۸۷ نفر (۲۵/۱ درصد) بیشتر از چهار ساعت بعد از هر بار مراجعه به کتابخانه در آنجا می‌مانند.

شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش شامل تعداد، میانگین و انحراف معیار متغیرها در جدول (۲) گزارش شده است. میانگین پاسخ‌ها در تمامی متغیرها بیشتر از حد متوسط (یعنی ۳) است و بزرگ‌ترین میانگین به متغیر حذف صداهای مزاحم و کم‌ترین هم به متغیر طراحی فضاهای پشتیبانی تعلق دارد.

جدول ۲. تعداد، میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش (n= 366)

متغیر	میانگین	انحراف معیار
معماری کتابخانه	۳/۶۷۴	۰/۶۹۹
عوامل فیزیکی	۳/۹۳۳	۰/۷۴۴
حذف صداهای مزاحم	۳/۹۶۹	۰/۷۴۷
طراحی فضاهای پشتیبانی	۳/۶۲۵	۰/۸۰۵

برای آزمون نرمال بودن متغیرها، از آزمون کولموگروف اسمیرنوف استفاده شد که نتایج آن در جدول (۳) ارائه شده است. سطح معناداری مربوط به آزمون کلموگروف ـ اسمیرنوف برای متغیرهای معماری کتابخانه و طراحی فضاهای پشتیبانی از ۰/۰۵ بزرگ‌تر شده است. بنابراین، این دو متغیر از توزیع نرمال پیروی می‌کنند؛ اما سطح معناداری مربوط به آزمون کلموگروف ـ اسمیرنوف برای متغیرهای عوامل فیزیکی و حذف صداهای مزاحم از ۰/۰۵ کوچک‌تر شده است و توزیع این متغیرها نرمال نیست.

جدول ۳. نتایج آزمون نرمال بودن متغیرهای پژوهش

متغیر	آماره Z	سطح معناداری
معماری کتابخانه	۱/۱۲۴	۰/۱۶۰
عوامل فیزیکی	۱/۷۵۲	۰/۰۰۴
حذف صداهای مزاحم	۲/۵۲۳	۰/۰۰۰
طراحی فضاهای پشتیبانی	۱/۲۴۳	۰/۰۷۳

برای آزمون فرضیه اول پژوهش از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده شد و میزان رضایت با نقطه میانی طیف لیکرت=۳) مقایسه شد که نتایج این آزمون در جدول (۴) ارائه شده است. نتایج نشان می‌دهد بین معماری کتابخانه‌های عمومی و رضایتمندی کاربران از آنها رابطه معناداری وجود دارد ($t_{(n=346,df=345)}=$

17.945, p<.01). بررسی نتایج و میانگین ابعاد نشان می‌دهد که کاربران کتابخانه‌های عمومی مورد بررسی هم از معماری داخلی و هم از معماری خارجی رضایت دارند.

جدول ۴. آزمون تی یک نمونه‌ای برای مقایسه معماری کتابخانه با مقدار متوسط (۳)

متغیر	میانگین	آماره تی	درجه آزادی	سطح معناداری	فاصله اطمینان ۹۵ درصد	
معماری داخل ساختمان	۳/۷۷۴	۱۷/۸۹۷	۳۴۵	۰/۰۰۰	۰/۶۸۸	۰/۸۵۸
معماری خارج از ساختمان	۳/۵۷۵	۱۳/۴۸۸	۳۴۵	۰/۰۰۰	۰/۴۹۱	۰/۶۵۹
معماری کتابخانه	۳/۶۷۴	۱۷/۹۴۵	۳۴۵	۰/۰۰۰	۰/۶۰۱	۰/۷۴۸

برای آزمون فرضیه دوم پژوهش از آزمون رانز استفاده شد که نتایج این آزمون در جدول (۵) ارائه شده است. بین عوامل فیزیکی و رضایتمندی کاربران کتابخانه‌های عمومی رابطه معنادار وجود دارد ($z_{(n=346)}= -2.363, p<.05$). در نتیجه، فرضیه دوم هم تأیید می‌شود. البته عامل‌های نور، ایمنی و تجهیزات با رضایتمندی کاربران رابطه معناداری دارند؛ اما بین عامل‌های سرما و گرما، و تهویه با رضایتمندی کاربران رابطه معناداری نیست.

جدول ۵. آزمون رانز برای مقایسه عوامل فیزیکی با مقدار میانه

متغیر	مقدار آزمون (میانه)	آماره‌ی z	سطح معناداری
نور	۳	-۲/۱۲۶	۰/۰۲۱
سرما و گرما	۵	۰/۵۳۹	۰/۵۹۰
تهویه	۵	۰/۵۳۸	۰/۵۹۰
ایمنی	۴	-۲/۷۳۳	۰/۰۰۶
تجهیزات	۳/۶۷	-۲/۴۲۹	۰/۰۱۵
عوامل فیزیکی	۴/۰۷	-۲/۳۶۳	۰/۰۲۷

برای آزمون فرضیه سوم پژوهش نیز از آزمون رانز استفاده شد که نتایج این آزمون در جدول (۶) ارائه شده است. نتایج نشان می‌دهد بین حذف صداهای مزاحم (آکوستیک) و رضایتمندی کاربران کتابخانه‌های عمومی رابطه معنادار وجود ندارد ($z_{(n=346)}= -1.292, p>.01$).

جدول ۶. نتایج آزمون رانز برای مقایسه حذف صداهای مزاحم (آکوستیک) با مقدار میانه

متغیر	مقدار آزمون (میانه)	آماره‌ی z	سطح معناداری
صداهای مزاحم	۴/۲۲	-۱/۲۹۲	۰/۱۹۷

برای آزمون فرضیه چهارم پژوهش از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده شد که نتایج این آزمون در جدول (۷) ارائه شده است. نتایج نشان می‌دهد که میانگین طراحی فضاهای پشتیبانی به‌طور معناداری بیشتر از مقدار متوسط است و بین طراحی فضاهای پشتیبانی و رضایتمندی کاربران رابطه معناداری وجود دارد ($t_{(n=346,df=345)}= 14.434, p<.01$). در نتیجه، فرضیه چهارم تأیید می‌شود. میانگین ابعاد نشان می‌دهد که بین هر دو زیرمؤلفه خدماتی و رفاهی با رضایتمندی کاربران رابطه معنادار است.

جدول ۷. آزمون تی یک نمونه‌ای برای مقایسه طراحی فضاهای پشتیبانی با مقدار متوسط (۳)

متغیر	میانگین	آماره‌ی تی	درجه آزادی	سطح معناداری	فاصله اطمینان ۹۵ درصد	
خدماتی	۳/۵۴۲	۱۱/۸۵۷	۳۴۵	۰/۰۰۰	۰/۴۵۲	۰/۶۳۲
رفاهی	۳/۷۰۶	۱۳/۹۱۱	۳۴۵	۰/۰۰۰	۰/۶۰۶	۰/۸۰۶
طراحی فضاهای پشتیبانی	۳/۶۲۴	۱۴/۴۳۴	۳۴۵	۰/۰۰۰	۰/۵۳۹	۰/۷۰۹

بحث و نتیجه‌گیری

در عصر فناوری، ارزش «مکانی» کتابخانه به‌عنوان فضایی فیزیکی موضوع تحقیقاتی حیاتی در ارتباط با توسعه آینده کتابخانه است (Wugang & Jinghan, 2022). در این پژوهش، نقش معماری و فضای کتابخانه‌های عمومی در میزان رضایتمندی کاربران مورد بررسی قرار گرفت. نتایج تجزیه‌وتحلیل داده‌ها حاکی از آن بود که بین معماری کتابخانه و رضایتمندی کاربران کتابخانه‌های عمومی رابطه معناداری وجود دارد. چون انسان زیبایی را دوست دارد، معماری زیبا و مناسب کتابخانه ـ چه معماری داخل ساختمان و چه معماری خارج از ساختمان ـ بر رضایتمندی کاربران تأثیرگذار است. در زمینه ارتباط بین معماری ساختمان کتابخانه و رضایتمندی کاربران نتایج مطالعه حاضر با نتایج مطالعات محمودی و میرحسینی (۱۳۸۸)، مرادپور و مهوش (۱۳۹۰)، رهامی، حیدری و اسکندری (۱۳۹۳)، فهیمی‌فر و فرزین‌یزدی (۱۳۹۳)، لاهوتی، قنبریان و مرادی (۱۳۹۴)، محمدی و مطهری‌نیا (۱۳۹۵)، بنی‌فاطمه و غفاری (۱۳۹۶)، غفاری و محسنی (۱۳۹۶)، فیضی، حسینی، مجیدی و احمدی (۱۳۹۶)،

لیم و کو[1] (۲۰۱۴) و بارکلی[2] (۲۰۱۷) همسو است. این پژوهشگران همچنین نشان دادند، رعایت استانداردهایی نظیر پوشش کف ضدلغزش، وجود محلی برای نشستن در بیرون ساختمان، باز و بسته شدن آسان در، دسترسی افراد معلول به تمام ورودی‌ها، درب‌های خودکار، علائم و نشانه‌های ورودی در بخش فضای ورودی کتابخانه در افزایش میزان رضایتمندی کاربران دارای اهمیت است.

معماری ساختمان در پژوهش حاضر شامل معماری داخل و خارج از ساختمان است. در معماری داخلی عواملی همچون وجود امکانات ساختمان برای ورود و خروج و استفاده، تأثیر بسزایی برای جلب رضایت کاربران دارد (محمدی و مطهری‌نیا، ۱۳۹۵). رضایت کامل و همه‌جانبه در صورتی اتفاق می‌افتد که ساختمان نه‌تنها در داخل، بلکه در خارج از ساختمان نیز بتواند با رعایت معیارهای مناسب، رضایتمندی را به‌دنبال داشته باشد. این مسأله چالشی مهم برای معماران است که در کنار مرمت ساختمان‌های قدیمی کتابخانه‌ها، آن‌ها را با دوره‌ها و مراجعان جدید سازگار کنند. در این میان نباید اضافه کردن زیرساخت‌های فناوری را نیز نادیده گرفت.

طبق نتایج این پژوهش، بین عوامل فیزیکی ساختمان و رضایتمندی کاربران کتابخانه‌های عمومی رابطه معناداری وجود داشت. نتایج مطالعه حاضر در زمینه رابطه بین عوامل فیزیکی ساختمان کتابخانه و رضایتمندی کاربران با نتایج مطالعه حکیمی و طبسی (۱۳۸۲)، معصومی و فرجزاده (۱۳۸۵)، محمودی و میرحسینی (۱۳۸۸)، حیدرتأمینی، علی‌پور و عبداللهی (۱۳۹۰)، علی‌زاده جدیدی و قاضی‌زاده (۱۳۹۰)، زهرایی و پناهی (۱۳۹۴)، نیکدار و طباییان (۱۳۹۵)، مک‌کاب و کندی[3] (۲۰۰۳)، سینویرانته (۲۰۰۶) و گوپتا، کاپسالی و گرگ[4] (۲۰۱۷) همخوانی دارد.

از جمله عوامل فیزیکی که در فضای ساختمان کتابخانه‌ها به‌منظور رفاه کاربران در مطالعات پیشین و مطالعه حاضر مورد توجه قرار گرفته است، سیستم ایمنی و ایمنی در کتابخانه‌ها، لوازم و مبلمان، تجهیزات الکترونیکی و امکانات اینترنتی و راه دور است. طبق نتایج به دست آمده این عوامل در رضایتمندی کاربران از ساختمان و فضای کتابخانه‌های عمومی تأثیرگذارند. یافته‌های مطالعات حکیمی و طبسی (۱۳۸۲)، معصومی و فرجزاده (۱۳۸۵)، و محمودی و میرحسینی (۱۳۸۸) نبود رضایت کاربران از ساختمان و فضای کتابخانه‌های مورد مطالعه را نشان داد. یکی از این دلایل می‌تواند دور بودن چنین کتابخانه‌هایی از استانداردهای ساختمان و تجهیزات کتابخانه‌ای و خلاقیت نداشتن کتابداران در چیدمان کتابخانه باشد. همچنین با ظهور و پیشرفت‌های فناورانه و پدیده‌های جدید الکترونیکی و دیجیتالی لزوم تغییر و تحول در شکل امروزی ساختمان و فضای کتابخانه‌ها به‌شدت احساس می‌شود. بر این اساس، طرح و نقشه کتابخانه باید تأمین‌کننده نیاز کاربران در زمان حال و آینده باشد و همگام با تغییرات رشد

1. Lim & Ko
2. Barclay
3. McCabe & Kennedy,
4. Gupta, Kapsali & Gregg

کند تا بتواند کاربران را وفادار به خود نگه دارد. روشنایی مناسب، کنترل دمای هوا، موانع حضور حشرات و غیره هم از جمله تسهیلاتی است که باید در طراحی ساختمان کتابخانه‌ها پیش‌بینی شود تا کتابخانه حداکثر مطلوبیت برای کاربر و قابلیت حفاظت از مجموعه را دارا باشد.

یافته‌های مطالعه حاضر نشان داد که بین حذف صداهای مزاحم (آکوستیک) و رضایتمندی کاربران رابطه معناداری وجود ندارد. از آنجا که در بیشتر پژوهش‌هایی که در ادامه به آنها اشاره خواهد شد، حذف صداهای مزاحم باعث رضایتمندی کاربران شده است، حصول نتیجه پژوهش حاضر تا حدودی دور از تصور است. با این وجود، گرچه بروز چنین نتیجه‌ای تا حدود زیادی غیرقابل انتظار است، اما دلایل چندی می‌توان برای آن متصور شد؛ اولین دلیل می‌تواند نبود چنین عوامل مخلّی در کتابخانه‌های مورد بررسی باشد. همچنین ممکن است به‌دلیل تعداد محدود فضاهای مطالعه و مکان‌های فرهنگی مناسب، کاربران به این حداقل‌ها راضی باشند. عامل احتمالی دیگر نیز می‌تواند پایین بودن سن بخش قابل‌توجهی از پاسخگویان باشد (همان‌طور که در ابتدای بخش یافته‌ها گفته شد، بالغ بر ۴۶ درصد از پاسخگویان سن کمتر از ۲۰ سال داشته‌اند). نتیجه این پژوهش با نتیجه پژوهش علیزاده جدیدی و قاضی‌زاده (۱۳۹۰)، ملکی گنادیشی (۱۳۹۱)، اسفندیاری‌مقدم و صابری (۱۳۹۳)، مردمی و سلیمان‌پور (۱۳۹۵)، محمدزاده و نوری (۱۳۹۶)، باد (۱۹۸۷)، سینویرانته (۲۰۰۶) همخوانی ندارد. این پژوهشگران در پژوهش‌های خود نشان دادند بین نبود سروصدا و شلوغی و رضایتمندی کاربران رابطه‌ی معناداری وجود دارد. با توجه به اینکه در بیشتر پژوهش‌های انجام شده حذف صداهای مزاحم باعث افزایش رضایتمندی کاربران شده است، حذف صداهای مزاحم باید در اولویت قرار بگیرد؛ زیرا آلودگی صوتی از معضلات بزرگ جوامع شهری امروز و از عوامل تهدیدکننده سلامت روان انسان است. صداهای مزاحم در کتابخانه باعث تمرکز نداشتن کاربران، ایجاد ناآرامی و تنش بین افراد می‌شود. وجود ساختمان کتابخانه در نزدیکی خیابان‌هایی با ترافیک زیاد، مراکز تجاری، درمانی، صنعتی و کارخانه می‌تواند با برهم زدن تمرکز و احساس آرامش، موجبات نارضایتی کاربران را فراهم کند. از طرف دیگر، صداهای مزاحم می‌توانند تولید داخلی خود کتابخانه‌ها باشند. سروصدای تجهیزات الکترونیکی و پایانه‌های رایانه‌ای کتابخانه، انتخاب محل نامناسب برای میز کتابدار و مرجع، قرار گرفتن بخش کودک در داخل سالن اصلی و جدا نبودن بخش‌های مختلف از یکدیگر در ایجاد نارضایتی کاربران نقش دارند.

طبق نتایج این پژوهش، بین طراحی فضاهای پشتیبانی (خدماتی ـ رفاهی) و رضایتمندی کاربران رابطه معناداری وجود داشت. این نتیجه با نتایج مطالعات ابراهیمی، حبیبی و تسبیحی (۱۳۸۹)، صراف‌پور و حریری (۱۳۹۰)، مرادپور و مهوش (۱۳۹۰)، بنی‌فاطمه و غفاری (۱۳۹۶)، غفاری و محسنی (۱۳۹۶)، فیضی، حسینی، مجیدی و احمدی (۱۳۹۶)، لیم و کو (۲۰۱۴) و بارکلی (۲۰۱۷) همخوانی دارد. این پژوهشگران نیز در پژوهش‌های خود به این نتیجه رسیدند که طراحی فضاهای پشتیبانی (خدماتی ـ رفاهی) ساختمان (به‌ویژه کتابخانه) یکی از عوامل مؤثر بر رضایتمندی کاربران است. هر چه امکانات و

خدمات رفاهی در کتابخانه بیشتر باشد، کاربران احساس راحتی بیشتری می‌کنند.

چون ساختمان کتابخانه ساختمان اداری صرف نیست، وجود فضاهای خدماتی در کتابخانه علاوه بر افزودن بر مساحت کتابخانه، کیفیت فضای کتابخانه را نیز افزایش می‌دهد. وجود مکان‌هایی برای برگزاری برنامه‌های جانبی کتابخانه از قبیل فضایی برای استفاده از وسایل سمعی ـ بصری، برگزاری جلسات نقد و بررسی کتاب، مکانی برای برگزاری همایش‌ها، فیلم‌ها و نیز مکانی برای بخش‌های پژوهشی و کودک در ارائه خدمات کتابخانه به کاربران بسیار مفید است. در کنار چنین فضاهایی، وجود بخش‌هایی از قبیل فضای سبز، پارکینگ، سرویس‌های بهداشتی، کافی‌شاپ، کافی‌نت و نیز نمازخانه در رضایتمندی کاربران نقش چشم‌گیری دارد و نیز می‌تواند در بازگشت مجدد آن‌ها به کتابخانه موفق باشد. از آنجایی که کتابخانه‌ها علاوه بر فعالیت‌های معمول خود، عهده‌دار بخشی از فعالیت‌های فرهنگی جامعه هستند، لازم است برای برگزاری نمایشگاه‌ها، همایش‌ها و پخش‌های موسیقی و فیلم نیز فضاهایی مناسب و مجزا پیش‌بینی شود تا کتابخانه بتواند به‌عنوان پایگاه فرهنگی قوی خدمت‌رسانی کند.

طراحی کتابخانه عمومی از جالب‌ترین و مهم‌ترین کاربری‌های معماری است (Garmer, 2014). کتابخانه می‌تواند به‌عنوان ساختمانی مجزا و مستقل در دسترس عموم قرار گیرد و یا با هدف خاصی برای مرکزی تحقیقاتی یا آموزشی به‌صورت اختصاصی ساخته شود. ضوابط و استانداردهای طراحی کتابخانه رابطه مستقیمی با اصول طراحی کتابخانه عمومی یا خصوصی دارد که شامل برنامه فیزیکی گسترده‌ای است. در کل، ارتباط معناداری بین معماری و فضای کتابخانه‌های عمومی با رضایتمندی کاربران وجود دارد. پس شکل ظاهری کتابخانه باید دارای ارتباط منطقی با کل مجموعه باشد و با توجه به هدف و جامعه مخاطب، فرهنگ، شرایط اجتماعی، موقعیت جغرافیایی و عواملی از این دست طراحی شود و تا جایی که امکان دارد، از بیشترین چشم‌اندازها و مناظر برای جذب مراجعان و ایجاد مطلوبیت برای آنان استفاده شود. انتخاب محل مناسب چه از نظر دسترس‌پذیری، چه از نظر مناظر اطراف و چه از نظر وسعت مهم است. همچنین باید با استفاده از عواملی چون درختان، گل‌ها، چمن، مجسمه‌ها و غیره به مسیری که برای رسیدن به کتابخانه توسط افراد طی خواهد شد، توجه ویژه کرد.

با پیشرفت علم و فناوری و برطرف شدن نیازهای اولیه انسان، سطح رفاه و خدمات جوامع ارتقاء یافته است. در نتیجه، با توجه به نیازهای شکل‌گرفته امروزی امکانات و تسهیلات رفاهی و خدماتی هم از نظر عینی و هم از نظر ذهنی باید در کتابخانه‌ها ارائه شود؛ زیرا دیگر کتابخانه‌ها تنها قرائت‌خانه‌های منزوی نیستند؛ بلکه در کمال هم‌جواری با سکوت و آرامش، محلی پویا و بانشاط برای برقراری ارتباط و تبادل افکار هستند. از مهمترین پیامدهای رضایت کاربران از کتابخانه و جذب بیش‌ازپیش کاربر در کتابخانه می‌توان به کاهش آسیب‌های اجتماعی اشاره کرد. بنابراین، کتابخانه‌ها از همه جهات باید به ایجاد جذابیت به‌منظور جذب و نگاهداشت کاربران بکوشند تا بتوانند رسالت خویش در جامعه را انجام دهند.

پیشنهاد می‌شود موانع طراحی کتابخانه‌های عمومی ایران در قالب پژوهش‌های دیگری بررسی

شود. به مدیران و سازندگان کتابخانه‌های عمومی پیشنهاد می‌شود طراحی معماری کتابخانه‌ها با ملاحظه‌های دقیق نیازهای کاربران صورت گیرد. در مکان‌یابی و انتخاب سایت (زمین محل احداث) کتابخانه از وجود فضای کافی برای ایجاد محوطه و فضای سبز مناسب برای مجموعه کتابخانه اطمینان حاصل شود. ضوابط و استانداردهای استفاده معلولان از بناهای عمومی در طرح معماری کتابخانه در نظر گرفته شود. امکان انجام فعالیت‌های پژوهشی و مطالعه گروهی در کتابخانه‌ها فراهم شود و به‌منظور افزایش جذابیت کتابخانه و رضایتمندی کاربران، در طرح کتابخانه فضاهای رفاهی ـ خدماتی همچون پارکینگ، انتشارات (تکثیر)، کافی‌شاپ، کافی‌نت و غیره را پیش‌بینی شود.

References

ابراهیمی، کمال؛ حبیبی، شفیع و تسبیحی، غلامحسین (۱۳۸۹). مقایسه وضعیت نیروی انسانی، مجموعه، فضا و بودجه کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی تبریز با استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران. *مدیریت اطلاعات سلامت*، ۷(۲)، ۱۹۸-۱۸۷. بازیابی شده در ۳۱ شهریور ۱۴۰۱ از: http://him.mui.ac.ir/article_10984_0460519599b49e51813f4c6033813082.pdf

اسفندیاری‌مقدم، علیرضا و صابری، محمدکریم (۱۳۹۳). مقایسه وضعیت کتابخانه‌های عمومی استان همدان با سند چشم‌انداز نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور در افق ایران ۱۴۰۴. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی (پیام کتابخانه)*، ۲۰(۴)، ۶۵۹-۶۴۳. بازیابی شده در ۳۱ شهریور ۱۴۰۱ از: https://publij.ir/browse.php?a_id=396&sid=1&slc_lang=fa&ftxt=1

بنی‌فاطمه، لیلا و غفاری، سعید (۱۳۹۶). بررسی تأثیر طبیعت و معماری در رضایتمندی دانشجویان کتابخانه مرکزی تبریز. *فصلنامه مطالعات دانش‌شناسی*، ۳(۱۰)، ۶۰-۴۱. بازیابی شده در ۳۰ شهریور ۱۴۰۱ از: https://jks.atu.ac.ir/article_7773_9c47d2e53297849a439c69a3973bfa9e.pdf

حکیمی، رضا؛ طبسی، علی (۱۳۸۲). مقایسه وضعیت موجود کتابخانه‌های دانشگاهی زاهدان با استاندارد کتابخانه-های دانشگاهی ایران. *فصلنامه کتاب*، ۱۴(۲)،۵۸-۵۲. بازیابی شده در ۳۰ شهریور ۱۴۰۱ از: http://nastinfo.nlai.ir/article_761_59274d9cd2cb73e74f77ce7fe97bf0c3.pdf

حیدرتأمینی، میترا؛ علی‌پورحافظی، حامد و عبداللهی، زهرا (۱۳۹۰). وضعیت ساختمان و تجهیزات کتابخانه مرکزی تبریز در مقایسه با استانداردهای کتابخانه‌های عمومی و بررسی میزان رضایت مراجعان از فضای کتابخانه. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۱۷(۳)، ۵۴۴-۵۱۷. بازیابی شده در ۳۱ شهریور ۱۴۰۱ از: http://publij.ir/article-1-126-fa.pdf

رهامی، محمدباقر؛ حیدری، علی‌اکبر؛ اسکندری، حمید (۱۳۹۳). اجتماع‌پذیری و اهمیت آن در طراحی فضاهای عمومی (نمونه موردی: کتابخانه مرکزی یاسوج)، *کنفرانس بین‌المللی نیارش شهر پایا*، تهران: موسسه سفیران فرهنگی مبین.

زهرایی، سبحان محمد و پناهی، علی (۱۳۹۴). شناسایی عوامل مؤثر بر ارتقاء تعاملات اجتماعی در طراحی کتابخانه‌های عمومی نمونه موردی: محله آخوند - شهر قزوین. *کنفرانس بین‌المللی دستاوردهای نوین در مهندسی عمران، معماری، محیط‌زیست و مدیریت شهری*، تهران: مؤسسه مدیران ایده‌پرداز پایتخت ویرا.

عازم، پرویز (۱۳۷۶). *ساختمان و تجهیزات کتابخانه*. تهران: دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور.

علیزاده جدیدی، مرضیه و قاضی‌زاده، یوسف (۱۳۹۰). بررسی میزان رضایت مراجعان کتابخانه‌های عمومی مرکزی استان مازندران از ارائه خدمات به مراجعه‌کنندگان. *ماهنامه الکترونیکی پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران، مجله الکترونیکی ارتباط علمی*، ۱۹(۱). بازیابی شده در ۲۰ فروردین ۹۸ از: https://irandoc.ac.ir/phonebook/1453

غفاری، سعید و محسنی، مهناز (۱۳۹۶). بررسی نقش طبیعت و معماری در رضایتمندی دانشجویان کتابخانه مرکزی تبریز. *اولین کنفرانس بین‌المللی توسعه و ترویج علوم انسانی در جامعه*، تهران: انجمن توسعه و ترویج علوم و فنون بنیادین.

فهیمی‌فر، سپیده و فرزین‌یزدی، محبوبه (۱۳۹۳). بررسی رضایت کاربران از مجموعه، ساختمان و تجهیزات، کتابداران و خدمات کتابخانه‌های عمومی یزد.*تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۲۰(۱)، ۱۲۶-۱۱۳. بازیابی شده در ۱۱ اسفند ۹۹ از: https://publij.ir/article-1-1207-fa.html

فیضی، محسن؛ حسینی، باقر؛ مجیدی، وحید؛ احمدی، جواد. (۱۳۹۶). ارزیابی مؤلفه‌های مؤثر بر ارتقاء کیفیت فضای معماری در کتابخانه‌های عمومی (مطالعه موردی: کتابخانه مرکزی همدان). *هویت شهر*، ۱۱(۳۱)، ۵۴-۴۳. بازیابی شده در ۲۹ شهریور ۱۴۰۱ از: https://hoviatshahr.srbiau.ac.ir/article_11387_8ac2be06ae398407cbf9163e2d17d561.pdf

لاهوتی، زهرا؛ قنبریان، عبدالحمید و مرادی، ابراهیم (۱۳۹۴). بررسی نقش طبیعت و معماری در رضایت‌مندی مراجعان کتابخانه نمونه موردی: شهر ایلام. *نشریه فرهنگ ایلام*، ۱۶(۴۶-۴۷)، ۱۱۴-۹۱. بازیابی شده در ۱۹ شهریور ۱۴۰۱ از: http://www.farhangeilam.ir/article_11652_a0bda84e6b09a61bb719c8be9f2a502d.pdf

محمدی، مهدی و مطهری‌نیا، ایمان (۱۳۹۵). ارزیابی رضایت کاربران از معماری و رنگ‌آمیزی فضاهای داخلی کتابخانه‌های عمومی شهرستان یزد. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۲۲ (۳)، ۳۹۸-۳۷۹. بازیابی شده در ۳۱ شهریور ۱۴۰۱از: https://publij.ir/browse.php?a_id=1288&sid=1&slc_lang=fa

محمودزاده، حسن و نوری، الهه (۱۳۹۶). بررسی توزیع فضایی کتابخانه‌های عمومی شهر ارومیه با استفاده از الگوریتم‌های فازیGIS با تأکید بر عدالت اجتماعی. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۲۳(۴)، ۴۶۵-۴۴۱. بازیابی شده در ۳۱ شهریور ۱۴۰۱ از: https://publij.ir/article-1-1648-fa.html

محمودی، علیرضا و میرحسینی، زهره (۱۳۸۸). بررسی وضعیت ساختمان و تجهیزات کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی ـ هنری شهرداری تهران براساس استانداردهای موجود. *فصلنامهٔ کتاب*، ۷۸(۲)، ۱۱۶-۹۷. بازیابی شده در ۲۸ شهریور ۱۴۰۱ از: http://nastinfo.nlai.ir/article_267_a88a2b4fd70392b631758c8b18a0df6f.pdf

مرادپور، رضا و مهوش، محمد (۱۳۹۰). میزان رضایتمندی استفاده‌کنندگان کتابخانه‌های عمومی استان خراسان شمالی از فضا و معماری کتابخانه‌ها. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*. ۱۷(۳)، ۴۰۱-۳۸۱.

بازیابی شده در ۱ مهر ۱۴۰۱ از: https://publij.ir/article-1-120-fa.pdf

مرجانی، سید عباس؛ زبردست، مریم و باغستانی تجلی، عطیه (۱۳۹۵). واکاوی عوامل و موانع جذب مخاطب (پژوهشی در کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی). *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۱۹(۱)، ۱۵۶-۱۳۱. بازیابی شده در ۱ مهر ۱۴۰۱ از: http://lis.aqrlibjournal.ir/article_45323_7386e34a3660b16a174558066c30390b.pdf

مردمی، کریم و سلیمان‌پور، احسان (۱۳۹۵). نقد معماری بنای کتابخانهٔ مرکزی و مرکز اطلاع‌رسانی شهرداری اصفهان. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه عمومی*، ۲۲(۳)، ۳۷۷-۳۵۵. بازیابی شده در ۱ مهر ۱۴۰۱ از: http://publij.ir/article-1-1176-fa.html

معصومی، مرضیه و فرجزاده، منوچهر (۱۳۸۵). تحلیل فضایی کتابخانه‌های عمومی منطقه ۱۲ تهران با استفاده از GIS. *فصلنامهٔ مدرس علوم انسانی*، ۱۰(۱)، ۲۱۲-۱۹۱. بازیابی شده در تاریخ ۲ مهر ۱۴۰۱ از: https://hsmsp.modares.ac.ir/article-21-6136-fa.pdf

ملکی‌گنادیشی، مهدیه (۱۳۹۱). *بررسی طراحی فضای داخلی کتابخانه‌های عمومی شهر تهران: ارائه راهکارهای عملی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشتهٔ کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران.

ناصری، زهرا (۱۳۸۹). پیوند با طبیعت در معماری کتابخانه‌ها. *نشریه الکترونیکی سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی*، ۲(۷ و ۸)، ۱-۱۰. بازیابی شده در ۱۳ دی ۱۳۹۸ از: http://shamseh.aqr-libjournal.ir/article_50065.html

نیکدار، افروز و طباییان، مرضیه (۱۳۹۵). بررسی تأثیر نور طبیعی بر رضایت کاربران در سالن مطالعه دانشگاه اصفهان و دانشگاه آزاد اسلامی اصفهان (خوراسگان). *کنفرانس دوسالانه جامعه و معماری معاصر*، اصفهان، موسسه معماری و شهرسازی سفیران راه مهرازی.

Barclay, D. A. (2017). Space and the social worth of public libraries. *Public Library Quarterly*, 36(4), 267-273. DOI: 10.1080/01616846.2017.1327767

Begg, R. (2009). Death or diversification? the use of space in public library buildings, *Aslib Proceedings*, 61(6), 619-635. DOI:10.1108/00012530911005553

Bud, J. (1987). Measures of User Satisfaction at two academic libraries: Prolegmena. *Library Research*, 4(1), 71-84.

Garmer, A. K. (2014). *Rising to the Challenge, Re-Envisioning Public Libraries: A report of the Aspen Institute Dialogue on Public Libraries*. US: The Aspen Institute. Retrieved 3 June 2017 via: https://www.aspeninstitute.org/wp-content/uploads/2014/10/Aspen-LibrariesReport-2017-FINAL.pdf

Gupta, R., Kapsali, M. & Gregg, M. (2017). Comparative building performance evaluation of a ‘sustainable’ community center and a public library building. *Building Services Engineering Research and Technology*, 38(6), 691-710. DOI:10.1177/0143624417717202

Hassinger-Das, B., Zosh, J. M., Hansen, N., Talarowski, M., Zmich, K., Golinkoff, R. M., & Hirsh-Pasek, K. (2020). Play-and-learn spaces: Leveraging library spaces to promote caregiver and child interaction. *Library & Information Science Research*, *42*(1), 101002. DOI:10.1016/j.lisr.2020.101002

Ismail, W. H. W., & Chi, L. T. S. (2019). Library as a social place. *Journal of ASIAN Behavioural Studies*, *4*(12), 48-59. DOI: 10.21834/jabs.v4i12.329

Kim, J. A. (2016). Dimensions of user perception of academic library as place. *The Journal of Academic Librarianship*, 42(5), 509-514. DOI: 10.1016/j.acalib.2016.06.013

Lim H. & Kim S. (2009). Changes in Spatial Organization in French Public Libraries. *Journal of Asian Architecture and Building Engineering*, 8 (2), 232-330. Retrieved 24 Sptember 2022 via: https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.3130/jaabe.8.323?needAccess=true

Lim H. & Ko H. (2014). A Study on the characteristics of required space composition for public libraries in Korea, *Journal of Asian Architecture and Building Engineering*, 13(2), 287-294. Retrieved 26 September 2022 via: https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.3130/jaabe.13.287

McCabe G. B. & Kennedy J. R. (eds.) (2003). *Planning the Modern Public Library Building, Library of Congress*, America.

McDonald, A. (2006). The ten commandments revisited: the qualities of good library space. *LIBER Quarterly*, *16*(2). DOI:10.18352/lq.7840

Pierce, S. & Schilling, A. (2019). Removing the invisibility cloak: Using space design to influence patron behavior and increase service desk usage. *Journal of Access Services*, *16*(4), 1-22. DOI:10.1080/15367967.2019.1614930

Senevirante, D. (2006). Measuring user satisfaction: A case study at the PGIM Branch Library at Peradeniya. *Journal of the Universities Libraries Association of SriLanka*, 10, 40-53. Retrieved 24 September 2022 via: https://pdfs.semanticscholar.org/9756/7944c304e36e9322359b3937efc0b958bcf9.pdf?_ga=2.9452085.1454102985.1664100921-57595167.1573071263

Wugang, J., & Jinghan, Z. (2022). Study on the Public Perceptions of the Value of Public Library as “Place” in the Era of Technology: Text Analysis of the Libraries’ Online Reviews Based on the Public Platform. *Library Journal*, 41(1), 17-28. Retrived 25 September 2022 via: http://www.libraryjournal.com.cn/EN/abstract/abstract2218.shtml